

Шаркова Ірина Миколаївна,

к.ю.н., доцент, докторант Юридичного інституту Київського державного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ НА МОРІ ЧЕРЕЗ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ АДМІРАЛТЕЙСТВА У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: НЕОБХІДНІСТЬ ІСТОРИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ДЛЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Моря не підкоряються навіть королям.

Канут Великий, король Англії, Данії, Норвегії і шведів

Висловлювання, винесене в епіграф, належить видатній історичній особистості, королю вікінгів Кануту (Cnut the Great, Canute; 995–1035), який є творцем однієї з перших середньовічних імперій у Північно-Західній Європі. Середньовічний англійський історик Генріх Гантінгдонський (Henry of Huntingdon; близько 1084–1157) повідомляє про те як Канут, установивши свій трон на морському узбережжі, наказав прибою зупинитися, аби не замочити його ніг. Морська хвиля, однак, не виявила належної поваги до королівської величності й змусила Канута ретируватися. Тоді він виголосив: «Нехай усі люди знають, яка порожня й нікчемна влада царів, бо немає нікого, гідного цього імені, крім Нього, кому підкоряються небо, земля і море вічними законами» (Let all men know how empty and worthless is the power of kings, for there is none worthy of the name, but He whom heaven, earth, and sea obey by eternal laws). Після цього Канут повісив свою золоту корону на розп'яття «на честь Бога Всемогутнього царя» і більше ніколи її не носив [1, с. 199].

Цей легендарна оповідка в 1980 році набула певного юридичного змісту, коли Головний суддя Сполучених Штатів Уоррен Бургер (Warren Burger) використав її як приклад того, що жодні юридичні заборони не можуть абсолютно припинити певні діяння, які через те, що зачіпають надзвичайно важливі (наукові та бізнесові) інтереси реальних осіб, подібні до непереборної природної сили [2].

Ми ж згадали цю історію ще ближче до оригіналу, саме для того, щоб підкреслити – постулат обмеженості загальної юрисдикції для регулювання відносин на морі знаходиться глибоко в національній правосвідомості британців, так само як іграх інших європейських «морських» націй.

До речі, існують також інші, більш ранні, клерикальнозabarвлені свідчення з давніх кельтських джерел про спроби певних осіб керувати морськими хвилями. Вони пов'язуються з іменами Святого Ілтуда з Гламоргана (Saint Illtud of Glamorgan, Hildutus) – засновника одного з перших навчальних центрів у Великобританії в VI ст., а також палкого прибічника християн Мелкгуна, короля Гвінедда (Maelgwn Gwynedd; помер близько 547 р.) [3, с. 7–8].

Однак у контексті предмета нашого дослідження варто робити наголос не на самій темі виключної юрисдикції Бога над морем, порушеній у цих напівлегендарних переказах, а на твердженні, що таке регулювання морською стихією має здійснюватися на основі певних вічних, природних законів (*eternal laws*).

Та істина, що людська влада неспроможна магічним чином впливати на природні процеси, абсолютно не заперечує простого логічного умовиводу: ефективно регулювати соціальні відносини на морі можуть лише люди та інститути, обізнані в тих законах, на основі яких ці процеси здійснюються.

Послугуючися сучасною політико-правовою мовою, можемо стверджувати, що правовідносини, обтяжені фактором моря, повинні регулюватися в рамках спеціальної (морської) юрисдикції та виконавчої (політико-адміністративної) влади. Як свідчить практика це може реалізовуватися тільки суддями, політиками та управліннями, обізнаними в морській справі на високому професійному рівні.

Потреба у виникненні такого владно-правового утворення загострилася в епоху правління династії Тюдорів, за якої почалося й тріумфально завершилося будівництво англійського флоту, що стало поштовхом до поступового перетворення Англії на велику морську державу і наймогутнішу імперію Нового часу.

Цей доленосний історичний період починається ще наприкінці XV ст. за правління Генріха VII, коли, незважаючи на фінансові труднощі після Війни Троянд, було закладено принципово нові кораблі (типу карака) «Регент» (водотоннажність 600 т, озброєння близько 225 гармат) та «Соверен» (450 т) [4, с. 41, 43].

Однак найбільш визначальні серед морських реформ запровадив наступний Тюдор, король Генріх VIII, відомий не лише як «захисник віри», а й як «батько королівського військово-морського флоту». Вже в 1514 р. чисельність англійських кораблів досягла 30 [5, с. 50], а всього за час його правління було побудовано 64 нових кораблі різної

водотоннажності, ще 16 увійшло до складу флоту як трофеї і 23 було куплено за кордоном [4, с. 197–199]. Усі ці «морські» заслуги дали підстави британським коментаторам уже Вікторіанської епохи говорити про Генріха VIII як «засновника сучасної незалежної держави» [6, с. 50].

Завершився цей тривалий період становлення великої морської держави за правління Єлизавети I й ознаменувався розгромною перемогою англійського флоту над іспанською «Непереможною Армадою» (ісп. *Armada invencible*) у 1588 році. Це, на думку британських істориків, забезпечило в подальшому контроль англійської корони над європейським континентом і певною мірою – панування в усьому світі [7].

Необхідно звернути особливу увагу на те, що в цей період військова справа мала визначальний вплив на розвиток сфери цивільних відносин. Так звана «військова» (*military*) або «вогнепальна революція» (*firearms revolution*), що відбулася в XVI–XVII ст. в Європі, спричинила істотні зміни в морській торгівлі [8, с. 195–214]. Зокрема на флоті з'явилися бойові кораблі величезних розмірів – караки та галеони, які були «артилерійськими фортами на плаву» і принципово змінили ситуацію з безпекою плавання комерційних суден на великій відстані від берегових фортець [9, с. 60]. Революційним у цьому плані стало поширення гармат як основної зброї на борту не лише військових кораблів, а й торгових суден, що створило матеріальну основу єдності військової та цивільної справи на морі. Такій «військово-цивільній» інтеграції значно посприяло також запровадження в Англії практики найму короною для воєнних потреб приватних купецьких суден. До речі, опосередковано про це свідчить і етимологічна версія походження назви основного в той час типу судна «карака», що можливо зв'язане з араб. قَرَاقِير, каракір («торговий корабель»), або з лат. *caricage*, «вантажити візок» чи грец. *καρκάρης*, «вантажити дерево, ліс»).

Матеріальна єдність усієї морської справи зумовила виникнення унікального державного інституту, який у 1546 році запровадив Генріх VIII, створивши Морську раду (*Council of the Marine*), на яку було покладено вирішення завдань адміністрування надзвичайно широкого спектра. Від 1628 року ці функції вже належали колегіальному органу – Адміралтейському комітету (*Board of Admiralty*) або Адміралтейству (*Admiralty*), підконтрольному Парламенту. Правовим фунда-

ментом управлінської діяльності Адміралтейства стала комплексна (приватно-публічна) галузь – адміралтейське право (Admiralty Law), створена адміралтейським судом (Admiralty courts), що діяв ще з 1360 року під час правління Едуарда III з династії Плантагенетів.

Не заглиблюючись у подальшу історію цього спеціалізованого органу «морської» влади і його непрості відносини з владою королівською, вважаємо за доцільне запропонувати українському законодавцю звернутися до досвіду функціонування такого суто британського політико-правового інституту і розглянути можливість його запровадження в Україні у цей вирішальний для нашої держави час. Здається, що концентрація в одних руках усієї «морської» влади конче потрібна з огляду на необхідність перебудови нашої морської галузі на військові рейки. Українське адміралтейство має забезпечити компетентне оперативне управління та координацію діяльності всіх центральних органів виконавчої влади України, пов'язаних з морем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The chronicle of Henry of Huntingdon. Comprising the history of England, from the invasion of Julius Cæsar to the accession of Henry II. Also, The acts of Stephen, king of England and duke of Normandy. By Henry of Huntingdon, 1084?-1155; Forester, Thomas. ed. and trans. London, H. G. Bohn, 1853. 488 pp. URL: <https://archive.org/details/chroniclehenryh00foregoog/page/n237/mode/2up>
2. United States Supreme Court. *Diamond v. Chakrabarty* (447 U. S. 303) No. 79-136. Argued: March 17, 1980. Decided: June 16, 1980. URL: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/447/303.html>
3. Lord Raglan. 4. Canute and the Waves. *Man*. Vol. 60 (Jan., 1960), pp. 7-8. Published By: Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland. URL: <https://doi.org/10.2307/2797899>
4. Гаврилов С. Н. Английский флот эпохи Тюдоров как государственный институт: Дис. ... канд. ист. наук. М., 2005. 202 с.
5. Hewerdine, Anita Rosamund (1998) *The Yeomen of the King's Guard 1485-1547*. PhD thesis, London School of Economics and Political Science. 296 pp. URL: <http://etheses.lse.ac.uk/2206/1/U613438.pdf>
6. Froude, James Anthony. *History of England from the Fall of Wolsey to the Death of Elizabeth*. Vol. I-XII. Volume IV New York: Charles Scribner and Company. 1878. 516 pp. URL: <https://play.google.com/store/books/details?id=69tRAQAAMAAJ&rdid=book-69tRAQAAMAAJ&rdot=1>
7. Wernham R. B. *Before the Armada: The Growth of English Foreign Policy 1485-1588*. L., 1966. 447 pp. URL: <https://archive.org/details/beforearmadagrow0000wern>

8. Parker G. The «Military revolution», 1560–1660 – a myth? The Journal of Modern History. 1976. Vol. 48. No. 2. Pp. 195–214.

9. Петров М. Д. Развитие западноевропейского военного дела как фактор трансформации политических институтов Англии в 1485–1547 гг. Локус: люди, общество, культуры, смыслы. 2022. Т. 13. No 1. С. 56–75.

Ariana Trofim,

Author of Institutional Protocol, practical guide,

Master's degree in International Law,

Laureate of the International Contest for protocol and etiquette,

Certificate in International Business & Diplomatic Protocol, European

School of Protocol, Europrotocol 2022

THE INSTITUTIONAL PROTOCOL – AN EFFICIENT COMMUNICATION TOOL

The institutional protocol is a set of rules and legal provisions in force that, together with traditions of the peoples, govern the correct performance of official actions. Currently, the protocol represents a complex of techniques and rules based on which official ceremonies, protocol actions are organized, including national and international meetings, signing an agreement (treaty, memorandum of understanding, collaboration protocol, concordat, declaration, etc.), press conferences, international conferences, receptions, participation in funerals, state, official, work or other visits [1].

States act through public officials. In this context, a key element is the participation in the protocol actions according to the order of precedence, drawing up a plan that provides everything necessary for each event according to the purpose of each individual ceremony. Protocol norms by their conventional nature accepted by the international community represent a necessity as they defend the dignity of states, institutions and their representatives; ensure the effective performance of various activities of interstate and interpersonal relations. [2]

At the same time, the institutional protocol is part of an international category including rules of conduct and compliance with communication standards. General rules are usually followed by all states, although each state is distinguished by individual national features. They are reflected by the characteristics of the state system, ideology, religion, cultural traditions and history. One of the main rules of a successful meeting requires the